

Búza Barna: Rémlét — Terreur
Voyac

el, szűkebb napokban olcsón kellett értékesíteni dolgait, máskor bőkezűen halmozta el barátait azokkal a munkáival, melyek megtetszettek nekik. Egy lelkiismeretes monográfusnak — az örökségen kívül — még számos lappangó, szerte az országban szétszóró Kohán-művet lesz alkalmja felfedezni.

Kohán György tehetségének nagyságát termékenysége is bizonyítja. Nehéz sorsa ellenére nyugoton dolgozott, ilhetteit periódusai idején geteget egymás utánban alkot remekebbnél remekebb festményeit, rajzait. Szíves figyelem, számos kiállítás kell még ahhoz, hogy akár a szűkebb szakma, pláne a nagyközönség megismerje életműve arányait, akárcsak legjobb képeit, vagy működése egészét. A műbarátok hálásak lehetnek a vásárhelyi Tornyai Múzeumnak, amiért-hogy bemutatott egy helyben összeszedhető válogatást Kohán György halálának első évfordulójára.

Már életében is tudtuk, hogy személynében egy rendkívül jelentős tehetség élrintekünk; szerénysége a legnagyobb erénye, mert miközben alig szólt magáról, gondjairól, itt-ott — ahol éppen lakott — nagyszerű műveket alkotott, a tárlatokra megrendítő hatású kompozíciókat küldött, s vagy tíz önálló kiállításán mindig új meglepetéssel szolgált híveinek. Az elmúlt esztendőben Kohán György művészettörténeti fogalommal, kultúrhistoriái kategóriává lényegült. Tavaly előtt, a december végi havas vasárnapon azt hittük, hogy hiánya állandó jellegű fizikai fájdalmat fog okozni. De mert már korábban is hozzá szoktatott bennünket ahhoz, hogy rövidebb-hosszabb időre eltűnt szemünk elől, most a halhatatlanságba való

emelkedése tetszik ilyen elvonulásnak. Cikkekben, tanulmányokban új szerepet már, mint klasszikusaink legtöbbje, egy-egy utalás, példa, analógia formájában bukkannak elő az okfejtésekből, a legigazabb műtörténelmi konzekvenciák levonásakor hangzik el a neve. Ha komolyan akarjuk venni képzőművésztünk közelmúlt három évtizedét, Kohán György drámai tanúságtevése nem maradhat ki az értékelésből. A szakirodalom ugyan elég töredékesen tükrözi pályaképét, a műfőket tudatában, a képzőművészeti élet legfejlekedésebb szféráiban elismerés, megértés kísérő emléket. A festő hivatásáról különöb — mint amit ő teljesített — nem tud követelménynek felállítani se kolléga, se nép.

Jó lenne, ha művészettörténész vagy író, barát vagy tárlatlátogató meghatározóná egyszerű tömörön, félreérthetetlenül, kertesés nélkül, lakonikusan, vallomásszerűen, szeretettel, tiszteléssel, hűséggel, esküt rebegve, hogy mi is olyan becses kortársnak, utókorunk, egyéneknek, nemzetnek a Kohán György munkásságában. Azon kevesek közé tartozik, akiknek az érdemét — viszonylag — egyértelműen méltányolja a közudat; a népi jellegét, az expresszív erőt, a belső feszültséget, a monumentális hangvételű illetően egységese a vélemények. Hogy minde me művészi eszközökkel, képkalkoló sajátosságokkal vizont mire figyelmeztette a világot, mire akarta rádobbennteni az értőket és a laikusokat, a magyarokat és a nem magyarokat, a látásra érzékenyeket, a gondolkodásra képeseket, arra többféle magyarázat is elhangzott már. Bizonyos, hogy ő is úgy fog jární egy ideig, mint a legnagyobbak, mint pl. kedvelt költője, Ady Endre: a peremberek megpróbálják kisajátítani maguk számára életműve tanulságait, kisebb-nagyobb csoportoscskák, véd-és dacsözvetségek a maguk múlandóságra rendelt ténykedésével kapcsolatosan igyekeznek majd az ő maradóndóságához kötődve az idő kérelhetetlen ítéletét kijátszani, az igazságokat — melyekről Kohán György megszzenvedett — csalafinta álokoskodás alakjában aprópenzre váltani, ideig-óráig tartó hangulateltérésre felhasználni. Művészetének plebejusgyökerű nemzeti tartalma szabad prédának tűnik a nacionalisták szemében. Szuggesztív-kifejező képességének egyetemes korszerűségére megjöhét a kozmopolita modernkedők étvágya. A művelődésügyi adminisztrációknak véle szemben tanúsított értetlenségét megbelyegezte sok negyedrethetség fog megpróbálkozik azzal, hogy soron és renden kívüli előnyöket sürgesen ki magának. Máris vannak olyanok, akik tragikai hangvételével a pesszimizmus terjesztését igazolják, a kis nép nagy érzései történelmi fátummal árnyalják, a tegnapi nyomorodást a mai eredményeket is leszólják és a holnapban se hisznek.

Semmi sem kompromittálhatja azonban Kohán Györgyöt, még utólagos barátainak csenda rajongása, félreértett műveinek serény eladása sem. Mert végül is a jó művészeti jelentése objektív tény, hatása — persze — idegenszeri adottságok, meglevő affinitások, érzelmi velleitások, megrögzött előítéletek szerint igen differenciálható lehet, ám az

igazi alkotótehetség megnyilatkozásának tartalmában, képbén megjelenített mondanivalója nem hagy kétséget meg reflexeinek az eszmei töltésére vonatkozóban sem. Kohán György pedig minden sejtjével, alapos felkészültségével, különös fantáziájával a közérdektű festészet, a mindent elmondó rajzművészet szolgálatában állt. Senki számára nem maradhat vitás — ha figyelmesen megnézte műveit — hogy vallomási a szegények, a dolgozók, a kétkézűek, a nincstelnek sorskérdéseire vonatkoznak, mert egy-egy képe soha se csak egy falusi motívum feldolgozása, de egyúttal állásfoglalás is, azonosulás, egyetértés, együttérzés, szószólás, igazságszolgáltatás. A tárgyak, a helyzetek, a tájak élettelt telnek meg Kohán György kezén, megszemélyesítenek ugyanis valamit, gondolatokat, indulatokat, szándékokat — úgy jelennek meg, hogy az ábrázolás mellett a felszóllítás, a megjegyzés, a kiáltás, a mozgósítás, az ítékezés funkcióit is ellájják. Csendes szemlélődésre csak ritkán kerülhetett sor művészpályája három és fél évtizedében, mert előrelépéseibe is belenyúlhat a fájdalom, töprengésait a tettvágy szakkította félbe, a természet szépségeibe az emberi lét elemi problémáit nem engedték belefeljelezni. Szempvedélyes művész volt, akit elragadtak az érzelmi, felháborítottak a méltánytalanságok, szánalomra indítottak a szenvedések, s akiben reményt keltek a tapintat, a gyengédség legparányibb gesztusai. Sohasem magáért háborgott, mindig másokért, gyakkor ismeretlenekért, mindenkiért, aki segítségre szorult, aki megfáradt, megöregedett, akit megfárasztott a halálfélelem, s akinek megváltást hozott egy kedves mosoly vagy egy ematikus káromkodás. Egyet kell érteni azzal, hogy „A legigazabb magyar festőkéhoz hasonlóan társadalmi költésseget teljesített képei létrehozásával, pályája közügynek minősül éppen a műveiben feszülő nehéz érzések, magvas észrevételek miatt.”

Kohán György művészetében ez hát a becses, a felelhetetlen, az őnfeladás, szolidaritás, önzetlen megszólaltatása panaszának, igénynek, vállalása a nép képviselőletének.

Tibély Gábor

Búza Barna

Búza Barna az 1957-es kecskeméti és debreceni kiállítása óta 1967 decemberében jelentkezett újra a nyilvánosság előtt, szintén csak kisebb gyűjteménnyel. Ez utóbbi alkalommal Kiskunhalason a Tornyai János Múzeumban állított ki Bozso János festőművésszel együtt. Utóbbiról a Művészeti múlt év decemberi számában Budai Timóthé írt beszámolót. Azok, akik Búza Barna munkásságát figyelemmel kísérik, örültek a kiállításnak, mert újabb alkalom nyílt arra, hogy legalább kisebb plasztikai egy részében elmélyedjenek.

A művész azok közé tartozik, akik csöndben dolgoznak, miközben megérik életműveiket, amelynek néhány darabja kiföldi magánygyűjteményekbe éppúgy eljutott, mint ahogy több alkotása hazai múzeumainkba is megbecsült darabja. Számos műve

látható építészeti környezetben. Kuruc Iosas-a Kazincbarcikán, Öntőmunkás-a Jászberényben, a Zenélő fiatalok Komlón, Kátfélgárd-ja Zsolcán, az Ökölítők, a Karibácsi és Irinyi János-a Budapesten, oszlopdíszai a kecskeméti SZTK épületében. Látéjött ez az életmű napi gondok szüntelensége közepette s annak ellenére, hogy a jobb viszonyok érdekében végezt közeletti munkája őt is, mint anyi hasznos munkását a magyar kultúrának, igazi hivatásától „gyakorta hátraveti”.

Búza Barna Vészton született 1910-ben. 1928–1936 között a Képzőművészeti Főiskolán Szentgyörgyi István mellett tanult. 1935–36-ban római ösztöndíjas, ezekből az évekből joggal hivatkozhat ma is Néger lány c. portréjára (szerepelt az 1937. évi Villanosi Biennálén), amelyben időtállóan celantotta meg később is jellemző szobrászi erényeit. Indulásakor az izmusok már párhuzamosan szaladtak egymás mellett, a hagyományos és újszerű, az absztrakt, a puritán és a barokkos-impressionista forma-feladás s a szobrászatban egyaránt érdemes hazai mestereket hivatkozhatott. Búza Barna mentes maradt az egyoldalúságtól, a szélsőségek nem kísértették meg, józansága, amely formaérzékenységgel és szépség iránti áhítattal párosult, a későbbi évtizedekben sem vesztette el az egyensúlyérzékét. Kiállítási anyaga bizonyította, hogy irányítóként vezette a háborgó, hánykolódó évtizedekben. Az alkalmazkodás kényszerreléldönként számot kellett vetnie, de az izlés szétszórt szemléletét fejelemét akkor sem dobta el magától. Utján nincsenek bizonytalanságról árkodó szakadékok, nyaktörő stílusváltások, egyenes vonalú fejlődés során érkezett el a kikristályosodás csúcára. Merte vállalni azt, ami normális, anélkül, hogy naturalizmusba menekülne, vagy parvenük módján a divatesztéitkai áramlatokhoz igazodna.

Búza Barna a nemes, tartós anyagok használatát mind a saját művészeté, mind az utókor szemontjából kötelezőnek tartja. Műveit szemlélté az első észrevételünk még az, hogy egy napjainkban meglehetősen elhanyagolt technikának, a fának kitűnő művelője. A fa talán minden más anyagnál nagyobb erővel láncol a természethez s teremt kapcsolatot azzal. Ennek következtében gyakori faszborszatunk egyik legkőben a népies miszticizmus. Noha Búza Barna művészetében is megjelhetők erős népi kapcsolatok, sem népies romantícizmusról, sem miszticizmusba hajlásról nem beszélhetünk.

Noha Búza Barna művészetének egyik lényegese anyaga a fa, ugyanakkor közel, terrakottával, bronzal is jól bának, s nála egyik technika sem játszik a másíkhöz képest alárendelt szerepet. A kiállított mintegy 25 műtárgyat szemlélté a tisztá szobrászi főfogások mestereként jelenik meg előtűnik, valamennyi technikában. A hagyományos forma-képzés talán éppen azért nem jelent nála megcsontosodást, mert benne el korában, annak problémái iránti érzékenysége egyaránt segíti a szó tartozkodóbb értelemben vett korszerű formaképzésben. Mindig kapcsolódik a valóságához, abban az értelemben, hogy látvány gazdagságát nem utasítja el, bármennyire átfogalmazza is azt, mint az

Anyai szeretet-ben, vagy a Mosó asszonyban (mindkettő fá).

A fát is anyaga miatt szereti. Következés-képpen annak anyagszerűsége döntő módon határozza meg abból készült-műveit. Némelyik alkotásán természetesen színeiben hagyja, másikon pácolja, viaszolja. (Felsőhőd, Asszony tekercsel, Inségkonyhák). Az anyag természetessége sohasem vesz el. Nem riad vissza a merészbe megfogalmazást igénylő témától sem. Esőben c. faszbóra egy parasztszasszonyt jelenít meg, amint az eső ellen szakkonyját maga fölé fordítja. Úgy tűnik, mintha az asszony valami épületfülkébe húzódt volna vissza az eső elől, anélkül, hogy életszerűségéből bármit is veszett volna, akár az alak, akár maga a mű, mint kompozíció. Ez a műve is azt igazolja, hogy Búza Barna szemléletében és alkotómunkájában művészi invenció és tudás együttműködése alapvető követelmény. A keleti esztétika bölcs mondanás rá is alkalmazható: művészeté föltölte áll a törvénynek, de nem rúgja föl a törvényt.

Bronz alakjai feszesebbek, akár Öntőmunkás-t, akár Diamánt-ábrázoljon is, utóbbit nyíllal és kutyával. Aktjaít szemlélté megállíthatjuk hogy a művészi érdeklődést erotika nélkül is tudja biztosítani. A kerestelen tartalom őszinte megragadása, és kifejezés következetessége jellemző Búza művészetére. Tud élni a sürítéssel, ez részben puritán szemléletéből is következik, de sohasem elnagyolás, vagy formai elszegényedés miatt. A könnyed fogalmazás, a virtuozitás sem idegen tőle (Furulyázó hányás). Sőt a humor sem, amit porcelán Hány János-a bizonyított, amelyet a Herendi porcelángyár sokszorosít egy Fekvéő akt-tal együtt.

Búza Barna kiállításán látunk néhány portré bronzból (Tóth B. László, Boross Géza), és két női tórét terrakottából, valamint néhány állatfigurát is (kutyá-és lótanulmány). Továbbá két bronzveretű tányért is kiállított, az egyikén Nagyvácszony, a másikon a budai Szentháromság név ilhette a művészt.

Befejezésül még valamit: a kiállított anyag egyetlen darabja sem megrendelésre készült. Valamennyi magán viseli a belső kényszerből fakadó alkotás örömet.

Szty Reszt

Z. Gács György vidéki kiállítása

Az elmúlt hónapokban előbb Szombathelyt, majd Győröt volt gyűjteményes kiállítása Z. Gács Györgynek, április folyamán Veszprémben mutatja be válogatott anyagát. A megyei műzeumok mindentűt szívesen álltak a rendelkezésére, hiszen közönségüket így sikerült képaámvészettünk legaktuálisabb problémáival megismertetőnk. Z. Gács György tárlatai ugyanis rendkívül változatosak, egy sokféle tekintő, impoandón sokoldalú mester megnyilatkozásai, olyan valakinek a beszámoló alkotó munkáról, korszerű igényről, művészi hivatásról, aki hallja az idők szavát; a művészet művelését társadalmi szolgálatnak tekintti, s aki szinte egész tevékenységét aktuálitűti tudta.

Sokszor megírták már, hogy Z. Gács